

Obraćanje visokog predstavnika Valentina Inzka Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda

Vrijedi izgovorena riječ.

Gospodine predsjedniče, uvaženi članovi Vijeća,

Velika mi je čast što se opet obraćam ovom uvaženom tijelu. Žao mi je samo što se moramo ponovo sastati ovako na daljinu. Iskreno se nadam da ste svi dobro, kao i svi građani u zemljama koje predstavljate. S obzirom da se Vijeće bavi mnogim pitanjima, zahvalan sam što ste još uvijek u mogućnosti i voljni odvojiti vrijeme da se fokusirate na razgovor o Bosni i Hercegovini, koja je i dalje zabrinjavajuće pitanje.

***

Uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,

Ovog mjeseca obilježićemo 25. godišnjicu potpisivanja Daytonskog sporazuma, sporazuma koji je osigurao 25 godina mira u BiH.

Kada se osvrnemo na period koji je iza nas, Dayton je bio veoma uspješan jer je donio mir Bosni i Hercegovini, a njegov uspjeh je još i veći ukoliko uzmemo u obzir sve međunarodne sporove koji desetljećima ostaju neriješeni, kao što je Bliski Istok i sukobi u području Kavkaza.

Međutim, kako se pokazalo, Daytonski sporazum – iako čvrst okvir za budući razvoj BiH – donio je nesavršeni mir. Prioritet tvoraca Daytona, i to s pravom, nakon što je 100.000 ljudi izgubilo život, bilo je zaustavljanje krvoprolića u BiH uz istovremeno usvajanje sporazuma koji će omogućiti buduće reforme za izgradnju države.

Neosporna je činjenica da je u BiH postignut značajan uspjeh – uz pomoć i nekih političara kao što je gospodin Dodik – u prvih deset godina nakon potpisivanja Daytona. Uistinu je bio veoma kooperativan. Sjetićete se da su usvojeni državni simboli, uvedena nova zajednička valuta, zajednički pasoš i zastava, nacionalna himna i nacionalna fudbalska liga, zajedničke registarske tablice kako bi se omogućila sloboda kretanja, unaprijeđen je sistem oporezivanja, provedena pravodsudna reforma, uspostavljene zajedničke oružane snage u zemlji u kojoj su se ranije tri vojske borile jedna protiv druge – samo da navedem nekoliko primjera uspjeha međunarodne zajednice. Želio bih iskoristiti ovu priliku i izraziti svoju zahvalnost svojim prethodnicima za njihov predani rad u

BiH: Carlu Bildtu, Carlosu Westendorpu, Wolfgangu Petritschu, pokojnom lordu Ashdownu, Christianu Schwarzu Schillingu, koji ovih dana puni 90 godina, i Miroslavu Lajčaku.

Nažalost, međunarodna zajednica je napravila jednu ozbiljnu konceptualnu grešku tokom implementacije Daytonskog sporazuma – nekim političarima smo prerano dali svoje povjerenje, a oni su iskoristili našu dobru volju da ponovo rasplamsaju nacionalističku politiku koja vodi ka podjelama, posebno od 2006. godine naovamo.

Nepostojanje napretka i stvarnih reformi je očigledno, blokiranje institucija na državnom nivou, a u posljednje vrijeme i na nivou Federacije, postalo je novo normalno u BiH. Također je normalna, na primjer, i sistemska diskriminacija takozvanih Ostalih, građana koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici konstitutivnih naroda. Ovo spominjem i zato što neki političari pokazuju vrlo malo spremnosti da isprave ovu sramotnu diskiriminaciju, koja pogađa oko 10% građana.

Također je vrlo zabrinjavajuće da 25 godina nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma neki bh. političari još uvijek ignoriraju osnovne evropske vrijednosti. Nirnberški sud, formiran prije 75 godina, Evropi je vratio osjećaj šta je ispravno a šta pogrešno, i imao je ljekovito dejstvo na neke zemlje, uključujući i moju domovinu Austriju. Nirnberška suđenja identificirala su pojedinačne počinitelje najstrašnijih zločina u Drugom svjetskom ratu, uključujući i najstrašnije zločine počinjene tokom Holokausta, i zauvijek osudila nacističke ratne zločince, svrstavši ih na pogrešnu stranu istorije.

Slično se pokušalo uraditi i putem Haškog tribunala, kojeg je osnovalo upravo ovo tijelo 1993. godine. Međutim, neki bh. političari nisu razumjeli istorijsku lekciju iz Nirnberga i nisu uopšte shvatili smisao Haškog tribunala i njegovog rada.

Za ratne zločine nema kolektivne krivnje – ne postoje loši narodi, postoji samo individualna odgovornost. Ali, najveća lekcija je da oni koji ignoriraju ili pokušavaju ponovo ispisati istoriju umjesto da prihvate istinu, neće imati stabilnu i prosperitetnu budućnost. A kao što je rekao njemački ministar vanjskih poslova Heiko Maas prije svega nekoliko dana, 28. oktobra, u svom govoru, u Evropskoj uniji nema mjesta za one koji veličaju ratne zločince.

Najnoviji primjer veličanja ratnih zločinaca je zahtjev člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika od 16. septembra 2020. godine, da Predsjedništvo BiH minutom šutnje oda počast i izrazi "poštovanje" osuđenom ratnom zločincu Momčilu Krajišniku, koji je preminuo prethodnog dana. Taj isti političar, gospodin Dodik, na Palama, u blizini Sarajeva, prije nekog vremena otvorio je studentski dom u čast osuđenog ratnog zločinca Radovana Karadžića, kojeg je Haški tribunal osudio na kaznu doživotnog zatvora. Na sličan način, prije nekoliko godina, Dario Kordić, koji je odslužio zatvorsku kaznu od 12 godina zbog počinjenih ratnih zločina, nakon puštanja iz zatvora dočekan je srdačnom dobrodošlicom, u organizaciji jedne političke stranke, a u jednoj katoličkoj crkvi za njega je održana misa zahvalnica. To je neprihvatljivo.

Već sam izvještavao o veličanju ratnih zločinaca u Vijeću sigurnosti ali u Srebrenici, u kojoj je ubijelo 8.000 dječaka i muškaraca, 11. jula sam ponovio svoj apel i pozvao gospodina Dodika da ukloni ploču sa posvetom ili preimenuje studentski dom posvećen Radovanu Karadžiću – dom u kom žive i odrastaju buduće generacije. Danas ponavljam taj apel, i ako do sljedećeg, majskog zasjedanja Vijeća sigurnosti UN-a ne bude djelovao, treba da bude suočen sa zabranom putovanja u sve zemlje EU a u konačnici i u sve zemlje Ujedinjenih nacija. Kao što je njemački ministar vanjskih poslova rekao, u civilizovanoj Evropi nema mjesta za one koji veličaju ratne zločince. Nema mjesta za one koji ne dijele evropske vrijednosti. Zato nam, poput zakona o zabrani negiranja Holokausta, također treba zakon o zabrani negiranja genocida.

***

Dame i gospodo,

Kao što vam je poznato, za deset dana u BiH se održavaju lokalni izbori, i bojim se da, umjesto da svjedočimo kampanjama koje bude nadu i gledaju u budućnost, u nekim slučajevima vidimo uobičajenu retoriku koja vodi ka podjelama. Umjesto da gledaju ka budućnosti, političari gledaju u prošlost.

Posljednji primjer je gospodin Dodik, srpski član Predsjedništva BiH i vođa vodeće srpske stranke, Saveza nezavisnih socijal-demokrata, SNSD-a, koji je rekao da je Bosna i Hercegovina "pogrešna zemlja." Pa naravno da je pogrešna zemlja kad sve odbijate i ni najmanje se ne trudite da je zajedno popravite, i stalno govorite o tome kako ćete izaći iz nje. Prije toga, gospodin Dodik je prijetio da će Srbi i Hrvati izaći sa svojim planom o tome kako BiH

treba da funkcionira, i da će se, ukoliko to ne bude prihvaćeno, “razdružiti” od zemlje.

Preciznije, gospodin Dodik govori o otcjepljenju Republike Srpske od Bosne i Hercegovine – opet. Naravno, već postoji plan kako BiH treba da funkcionira, i zove se Opći okvirni sporazum za mir, potpisan u Daytonu prije 25 godina. U Sporazumu ne postoji opcija otcjepljenja, niti je moguće birati samo one dijelove Daytonskog sporazuma koji se nekome sviđaju. Takve izjave su neodgovorne, neutemeljene, nisu znak dobrog liderstva i potpuno zanemaruju dobrobit i prosperitet građana, kao i mir i stabilnost u regiji.

Imajući u vidu takvu retoriku, moram istaći i izraziti zahvalnost Vijeću za to što je ponovo odobrilo mandat vojne misije u Bosni i Hercegovini pod vođstvom Evropske unije, EUFOR ALTHEA, koja ima glavnu ulogu u stabilizaciji mira u vojnim aspektima Općeg okvirnog sporazuma za mir. Prisustvo EUFOR-a i dalje ostaje potrebno.

***

Dame i gospodo,

Kao što sam rekao, Bosna i Hercegovina je usred kampanje pred lokalne izbore koji će se održati 15. novembra, i želim izraziti zahvalnost i podršku Centralnoj izbornoj komisiji BiH, koja je uložila napore da organizira ove izbore u vanrednim okolnostima, istovremeno suočena sa stalnim pritiskom i kritikama, prvenstveno od strane stranke iz Republike Srpske koju vodi gospodin Dodik, SNSD, i Hrvatske demokratske zajednice sa sjedištem u Federaciji, HDZ BiH, koju vodi dr. Dragan Čović.

Članovi Centralne izborne komisije pokazali su veliku odlučnost u odgovoru na retoriku mržnje i ozbiljnom rješavanju brojnih prijava o izbornim prevarama, posebno u vezi sa navodima o nezakonitoj registraciji birača iz inostranstva.

Centralna izborna komisija priprema se i za lokalne izbore u Gradu Mostaru, koji će se održati 20. decembra, što su prvi takvi izbori u tom gradu od 2008. godine. To je rezultat dogovora postignutog 17. juna u Mostaru, kojim su omogućeni izbori a koji je potpisan između predsjednika HDZ BiH Dragana Čovića i predsjednika većinski bošnjačke stranke, Stranke demokratske akcije Bakira Izetbegovića. Ovaj sporazum ne bi bio moguć bez angažmana međunarodne zajednice, osobito specijalnog predstavnika Evropske unije, Johanna Sattlera, i ambasadora Sjedinjenih Američkih Država, Erica Nelsona.

Međutim, kao što sam istakao u izvještaju, sve od tada, gospodin Čović i gospodin Izetbegović se ne slažu o drugom dogovoru, koji je također potpisan 17. juna a tiče se reforme Izbornog zakona BiH, jer imaju potpuno različita tumačenja onoga što su dogovorili.

Kakva god neslaganja postoje u tom smislu, izbori za Grad Mostar moraju se održati kako je i predviđeno 20. decembra, nakon 12 godina.

Dalje bih dodao da se konstituiranje Vlade Federacije, koje veoma kasni, mora završiti što prije. Već dvije godine nije formirana Vlada Federacije. Održavanje izbora je besmisleno ako se rezultati ne provode. Isto se mora reći i za vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona i Kantona 10 u Federaciji BiH.

Dalji problemi u Federaciji iscrpno su navedeni u mom izvještaju Vijeću. Postoji mnoštvo takvih rupa u Federaciji. Ovaj put sam išao u detalje o svemu onome što nedostaje u Federaciji. Nije u pitanju samo Vlada, koja nije formirana već dvije godine; sudije Ustavnog suda FBiH nisu imenovane već duže od godinu na četiri upražnjena mjesta. Postoje i druga pitanja, koja su sva navedena u izvještaju Vijeću sigurnosti.

***

Dame i gospodo,

Od ostalih pitanja koja navodim u izvještaju, želim podvući koliko je potrebno da Bosna i Hercegovina dramatično unaprijedi vladavinu prava i borbu protiv korupcije. Vladavina prava ostaje temelj svake funkcionalne demokratije.

Brojne ankete pokazuju da ljudi ne odlaze zbog nepostojanja ekonomskih prilika kao primarnog razloga, nego zbog nepostojanja pravne države. Pravosnažne sudske presude godinama se ne provode, a očigledna korupcija ostaje nekažnjena. Neka istraživanja javnog mnjenja pokazaju da je 74% građana nezadovoljno ili izrazito nezadovoljno stanjem u pravosuđu. Ova brojka odražava ono što mi svakodnevno govorimo, a to je da su u BiH potrebne

duboke, radikalne i brze pravosudne reforme.

U vezi s tim, želio bih ponoviti da slučaj ubistva mladog studenta Davida Dragičevića iz Banja Luke, slučaj Dženana Memića iz Sarajeva i ubistvo dva sarajevska policajca još uvijek nisu riješeni. Ono što je svim ovim slučajevima zajedničko je da nakon više od dvije godine nema napretka u istrazi. Šta građani da misle, ukoliko se čak ni ubistvo policajaca ne može riješiti?

Moglo bi vam biti zanimljivo da je sadašnja ministrica pravde Austrije Dr. Alma Zadić, izuzetno nadareno i vrijedno dijete koje je iz Bosne i Hercegovine došlo kao izbjeglica, a koja je potom studirala na univerzitetima u Piacenzi, univerzitetu Kolumbija i Bečkom univerzitetu.

***

Dame i gospodo,

Također bih podvukao da je, uprkos ponovljenim pozivima ovog Vijeća organima Bosne i Hercegovine da implementiraju Program 5+2, koji se sastoji od pet ciljeva i dva uslova koje treba ispuniti prije zatvaranja Ureda visokog predstavnika i okončanja mog mandata, nažalost načinjeno malo pomaka osim usvajanja Revidirane strategije za procesuiranje ratnih zločina.

Političari se također udaljavaju od ispunjavanja drugog uslova, "pozitivna ocjena situacije, zasnovana na punom poštivanju Daytonskog mirovnog sporazuma".

Mogu izjaviti čak i danas da u trenutku kada budem procjenjivao da li je ovaj uslov ispunjen, svoju procjenu toga da li je drugi uslov ispunjen neću zasnivati na korištenju negativne antidržavne retorike. Procjenjivaću opredijeljenost vlasti u BiH za puno i istinsko poštivanje Daytona, uključujući i konkretne poteze nekih političara, ne puke deklarativne aktivnosti i govore.

U našem zajedničkom interesu je da iza sebe ostavimo trajnu i neupitnu stabilnost u BiH, što se jedino može postići dugoročnom i istinskom opredijeljenošću za Daytonski mirovni sporazum, uključujući i Ustav BiH.

Dok se to ne osigura, međunarodna zajednica mora održati sve instrumente koje ima na raspolaganju za otklanjanje potencijalnih prijetnji dugoročnoj stabilnosti u BiH – izvršne mandate, evropske sudije u Ustavnom sudu BiH i međunarodne mehanizme u Brčkom, te, naravno, misiju Althea.

***

Uvaženi članovi Vijeća sigurnosti,

31. oktobra bila je i 20. godišnjica Rezolucije Vijeća sigurnosti br. 1325, koju su organi BiH obilježili 1. novembra. Ja pozivam organe BiH da implementiraju treći Nacionalni akcioni plan 1325, a posebno da ojačaju efektivnu ulogu žena u izgradnji povjerenja i političkom vođstvu. Iako su neizostavne kada se radi o osiguranju socioekonomske stabilnosti u zemlji, one su marginalizirane u političkom odlučivanju.

Ovo je još jedno pitanje koje se tiče vladavine prava. Postoji zakon koji nalaže da 40% političkih funkcija trebaju obnašati žene u Bosni i Hercegovini. Nažalost, nismo ni blizu te cifre.

***

Dame i gospodo,

U prošlosti, međunarodna zajednica se okušala i u čvrstom intervencionizmu i u pristupu u kom je fokus stavljen na odgovornost domaćih organa. Imajući u vidu stvarnost na terenu, možda je vrijeme da se još jednom preispita naš trenutni pristup.

Završimo posao koji je pred nama, ujedinimo snage, okrenimo novu stranicu u svom angažmanu i započnimo novo poglavlje.

Naravno, ovdje nije riječ o nama. Riječ je o građanima Bosne i Hercegovine, koji zaslužuju bolje i koji nam još vjeruju.

***

Dame i gospodo,

Već 500 godina, Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj žive pripadnici četiri najveće religije. Muslimani, katolici i pravoslavni kršćani, i Jevreji.

Ona je bila preteča Evrope u malom, sa četiri religije i 16 manjina, koji žive zajedno stotinama godina. Među običnim ljudima, u Bosni i Hercegovini žive brojni Nelsoni Mandele.

Nedavno je u Jajcu, u centralnoj Bosni, jedan imam prisustvovao prvoj misi tek zaređenog katoličkog svećenika. Upravo u tom gradu, u Jajcu, mladi su protestvovali protiv podjele u srednjoj školi, u kojoj su pod jednim krovom trebale postojati dvije škole – hrvatska i bošnjačka! Ti mladi ljudi su uspjeli i za svoju hrabrost i principijelan stav dobili su prestižnu nagradu Max van der Stoel, od Stefa Bloka, ministra vanjskih poslova Nizozemske, u prisustvu prvog potpredsjednika Evropske komisije, Fransa Timmermansa.

Zato čvrsto vjerujem da se, zajedno sa međunarodnom zajednicom kao partnerom, ta drevna Bosna i Hercegovina, puna vrijednosti, može još jednom izgraditi i ojačati.

Najljepša vam hvala.